

ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ಮತ್ತು ಸಂಗೀತ

ಸ್ವಾಮಿ ಹರ್ಷಾನಂದ

ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ಜಗತ್ತಿನಿದ್ದರಾಗುವ ಮುನ್ನ, ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿಬರುತ್ತಿದ್ದಾಗಲೇ ತಮ್ಮ ಅಸಾಧಾರಣ ವಿದ್ವತ್ತು, ಪ್ರತಿಭೆ ಹಾಗೂ ಗಾನಮಾಧುರ್ಯದಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣರ ಹಾಗೂ ಇತರರ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದರು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಗೀತಗಾರರ ಗರಡಿಯಲ್ಲಿ ಪಳಗಿದ ಅವರು ತಮ್ಮ ಸಂಗೀತ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಭಕ್ತಿ, ಉಪಾಸನೆಗಳಿಗೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡರು. ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮಹಾಸಂಘದ ಆಂಗ್ಲ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ 'The Vedanta Kesari' ಯ ೧೯೬೫ರ ಜನವರಿ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಲೇಖನದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವಿದು. ಲೇಖಕರಾದ ಪೂಜ್ಯ ಸ್ವಾಮೀಜಿಯವರು ಪ್ರಸ್ತುತ ಅವರು ಬೆಂಗಳೂರು ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮಠದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು. ಕನ್ನಡ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ವಿದ್ವತ್ತನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸ್ವಾಮೀಜಿಯವರ ಹಲವಾರು ಪುಸ್ತಕಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಪೂಜ್ಯರು ಉತ್ತಮ ವಾಗ್ಮಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಗೀತಗಾರರು ಕೂಡ ಹೌದು.

“ಮಾನವನ ಜಾಗತಿಕ ಭಾಷೆಯೇ ಸಂಗೀತ” ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಲಾಂಗ್‌ಫೆಲೋ ಎಂಬ ಕವಿ.^೧ ಅದನ್ನು ಗಂಧರ್ವರ ವಾಣಿ ಯೆಂದೂ ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ.^೨ ಜೇಮ್ಸ್ ಬ್ರಾಮ್ಸ್‌ಟನ್ ಎಂಬವನು, “ಅದಕ್ಕೆ ವನ್ಯಮೃಗವನ್ನೂ ಸಂತ್ರಸುವ ಸೌಂದರ್ಯವಿದೆ” ಎನ್ನು ತ್ತಾನೆ.^೩ ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ತನ್ನ ‘ಮರ್ಚಂಟ್ ಆಫ್ ವೆನಿಸ್’ ನಾಟಕ ದಲ್ಲಿ

ಯಾರ ಆಂತರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತವಿಲ್ಲವೋ;
ನಾದಮಾಧುರ್ಯಗಳ ಲಯಕೆ ಅವನು ಕರಗನೋ,
ಸಲ್ಲವನವನು ಮೋಸ-ವಂಚನೆಯ ಕೊಳೆಗೆ

— ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ.^೪

“ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಉಪದೇಶಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವುದೇ ಸಂಗೀತ” ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ, ಹೆನ್ರಿ ಗೈಲ್ಸ್. ಈ ಕೆಲವು ಶ್ರೇಷ್ಠ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಮಾನವನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ.

ಸಂಗೀತದ ಉಗಮವು ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸಪೂರ್ವ ಯುಗ ದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿಹೋಗಿದೆ. ಅದರ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯು ಋಗ್ವೇದ ಹಾಗೂ ಸಾಮವೇದಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದೆ, ಅಂದರೆ ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೪೫೦೦ ರಿಂದ ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೨೦೦ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಳೆಯದಾಗುತ್ತದೆ. ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಇನ್ನೂ ವಿಕಾಸಹೊಂದಲು ಆರಂಭಗೊಂಡಿ ದ್ದಾಗ, ಅಂದರೆ ಜಾನಪದ ಸಂಗೀತದ ಹಂತದಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಭಾರ ತೀಯ ಸಂಗೀತವು ಶ್ರುತಿ, ಸ್ವರ, ರಾಗ, ಲಯ, ತಾಳ - ಎಂಬೀ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತ್ತು. ಪ್ರಾಚೀನ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಂದ ನಾರದ ಪರಿವ್ರಾಜಕ ಉಪನಿಷತ್ತು ಹಾಗೂ

ಗರ್ಭೋಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲೇ ನಮಗೆ ಸಪ್ತಸ್ವರ ಪದ್ಧತಿಯ ಸ್ಪಷ್ಟ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಇತರ ಕಲೆ, ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಂತೆ ಸಂಗೀತ ಹಾಗೂ ನೃತ್ಯ ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಧರ್ಮವೇ ತಳಹದಿಯಾಗಿತ್ತು. (ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಈ ಎರಡೂ ಕಲೆಗಳು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕಲೆಯ ಎರಡು ಆಯಾಮಗಳಾಗಿದ್ದವು.) ಅವೆರಡರ ಮೂಲ ಸ್ವಭಾವ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿತ್ತು. ಭಗವಂತನಿಗೆ ಭಕ್ತಿ ಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಹಾಗೂ ದೇವರನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಈ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

೧. Outer-Mer.

೨. ಕಾರ್ಲೈಲನ 'Essays.'

೩. Man of Taste.

೪. Act V, Sc.1

‘ನಾದೋಪಾಸನೆ’ (ಸಂಗೀತದ ಮೂಲಕ ಮಾಡುವ ಧ್ಯಾನ) ಎಂಬ ಪದವೇ ತಿಳಿಸುವಂತೆ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅದು ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಕಲೆಯೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ನಾರದ ಹಾಗೂ ತುಂಬುರು, ಅನಂತರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಯುಗದ ತುಳಸಿದಾಸ, ಮೀರಾಬಾಯಿ, ಕಬೀರ, ನಾನಕ, ರಾಮಪ್ರಸಾದ, ಕಮಲಾಕಾಂತ, ತುಕಾರಾಮ, ಪುರಂದರದಾಸ ಹಾಗೂ ತ್ಯಾಗರಾಜರೇ ಮೊದಲಾದವರು ಇಂಥ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮಹಾನ್ ಸಂತರು ಹಾಗೂ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು ಸಂಗೀತವನ್ನು ದೈವೀಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದ ಒಂದು ಸಾಧನವಾಗಿ ಬಳಸಿದರು; ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ನಮ್ಮ ಧಾರ್ಮಿಕ ಇತಿಹಾಸದ ಅತ್ಯಂತ ಸಂದಿಗ್ಧದ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರ ನಡುವೆ ನಿಜವಾದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಹರಡುವುದಕ್ಕೂ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡರು. ಹೀಗಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತದ ಸ್ವರೂಪವು ನಿಜವಾಗಿ ಭಕ್ತಿಪರವಾದದ್ದು; ಅದನ್ನು “ಭಜನೆ” ಎಂದು ಕರೆಯುವುದೇ ಸೂಕ್ತ.

‘ಭಜನೆ’ ಎಂದು ಸರಿಯಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕರೆಯಬೇಕಾದರೆ, ಅದು ಕೆಲವೊಂದು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕು. ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಬಹುದು: ಉತ್ತಮ ಶಾರೀರ, ಪಕ್ಕವಾದ್ಯಗಳು, ಸಂಗೀತದ ಶಾಸ್ತ್ರ-ವ್ಯಾಕರಣ ಅಂಶದ ತಿಳುವಳಿಕೆ, ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕೃತಿ, ಶುದ್ಧ ಉಚ್ಚಾರಣೆ, ಹಾಗೂ ಭಕ್ತಿ. ಭಜನೆಗೆ ಸುಮಧುರ ಶಾರೀರ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಅಂಶ. ಅದು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ‘ಭಜನೆ’ಯೆಂಬುದು ಭಜನೆಯೇ ಅಲ್ಲ. ಹಲವು ಸೊನ್ನೆಗಳ ಹಿಂದೆ ‘ಒಂದು’ ಎಂಬ ಅಂಕಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ. ಉಳಿದವೆಲ್ಲ ಬರೀ ಸೊನ್ನೆಗಳು, ಅಷ್ಟೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಪಕ್ಕವಾದ್ಯಗಳು, ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರ, ವ್ಯಾಕರಣಾಂಶಗಳ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಭಜನೆಯ ಸೌಖ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುವು — ಆದರೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸುಮಧುರ ಕಂಠವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ.

ಹಾಡುಗಾರನ ಶಾರೀರವು ಸುಮಧುರವಾಗಿಯೂ, ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು, ತಂಬೂರಿ-ತಬಲಾ, ಸರೋದ್-ಸಿತಾರ್, ವೀಣೆ, ಪಿಟೀಲು ಮೊದಲಾದ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಮಾಡಿದ್ದರೆ, ಅದು ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿಯೂ ಒಟ್ಟು ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು. ಸಂಗೀತದ ಜ್ಞಾನಹಾಗೂ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯನ್ನು ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ಮೇಳೈಸಿಕೊಂಡರೆ ಇಡೀ ಸಂಗೀತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೇ ನಾಜೂಕಿನ ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಕೆಳೆಗುಟ್ಟುವುದು.

ಈ ಎಲ್ಲ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಗಳೂ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗುವುದು ಹಾಡುವ ಕೃತಿ ಕಾವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಹಾಗೂ ಉನ್ನತ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ. ಇವುಗಳಿಲ್ಲದೆ, ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಒಟ್ಟು ಸಂಗೀತ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದು. ಉತ್ತಮ ಕೃತಿಯನ್ನು ಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೂ, ಶುದ್ಧ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ವರಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ಹಾಡುವ ಮೂಲಕ ಅದರ ನಿಜ

ವಾದ ಭಾವ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿಸಿದಾಗ, ಸಂಗೀತದ ಒಟ್ಟು ಪರಿಣಾಮ ಅದ್ಭುತವಾಗಿರುವುದು.

ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರಿಗೆ ನಿಸರ್ಗದತ್ತವಾಗಿಯೇ ಸಂಗೀತದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳೂ ವರದಾನವೆಂಬಂತೆ ಒದಗಿ ಬಂದಿದ್ದವು. ಈ ವರದಾನವನ್ನು ಅವರು ಸಂಗೀತದ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಂದ ಹಾಗೂ ಸತತ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಅವರದು ಶ್ರೀಮಂತವಾಗಿ ಅನುರಣಿಸುವ ಕಂಠ; ಅತ್ಯಂತ ಮಧುರವಾದ ಧ್ವನಿ; ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅದು ಚೀನೀ ಗಾಂಗ್‌ನಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದು ಅವರ ಹೆತ್ತವರಿಂದ ಬಳುವಳಿಯಾಗಿ ಬಂದುದು. ಅಷ್ಟೊಂದು ಮಧುರವಾದ ಆ ಧ್ವನಿಯೇ ಶ್ರೀರಾಮ ಕೃಷ್ಣರು ಆಗಾಗ ಅವರನ್ನು ಹಾಡಲು ಕೋರುವಂತೆ ಮಾಡಿತು. ನರೇಂದ್ರನು ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಎದುರಿಗೆ ಹಾಡಿದ ಮೊದಲ ಹಾಡೇ ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣರನ್ನು ಸಮಾಧಿಯ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಏರಿಸಿತ್ತು. ಅಬು ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಈ ಘಟನೆಯು ಅವರ ಸಂಗೀತದ ಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುತ್ತದೆ: “ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯದಲ್ಲೇ ಸ್ವಾಮೀಜಿಯವರೊಂದಿಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ವಾಯು ವಿಹಾರಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ಒಂದು ಬಳಗ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿತು. ಒಂದು ದಿನ ಅವರು ಬೈಲಿ ವಾಕ್ ಎಂಬ ಪರ್ವತ ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣದುದ್ದಕ್ಕೂ ನಿಸರ್ಗ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸುತ್ತಾ ವಾಯುವಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಬು ಪರ್ವತದ ಸೆರಗಿನ ಸರೋವರ ಮೈಚಾಚಿ ಮಲಗಿತ್ತು. ಸ್ವಾಮೀಜಿ ತಮ್ಮ ಸ್ನೇಹಿತರೊಂದಿಗೆ ವಾಯುವಿಹಾರ ಮಾಡುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಬಂಡೆಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದೆಡೆ ಕುಳಿತರು. ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ಹಾಡತೊಡಗಿದರು. ಅವರ ಹಾಡು ಹಲವು ಗಂಟೆಗಳ ವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ವಾಯುವಿಹಾರ ಮಾಡಲು ಬಂದಿದ್ದ ಕೆಲವು ಐರೋಪ್ಯರೂ ಅವರ ಗಾನಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ಸ್ತಬ್ಧರಾಗಿ ನಿಂತರು. ಅಂಥ ಹಾಡನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಮಹಾನುಭಾವನ ಕ್ಷಣಿಕ ದರ್ಶನವನ್ನಾದರೂ ಪಡೆಯೋಣ ಎಂದು ಅವರು ಕೂಡ ಹಲವು ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಕಾದು ನಿಂತಿದ್ದರು. ಕೊನೆಗೂ ಅವರು ಹಾಡು ಮುಗಿಸಿ, ಕೆಳಗಿಳಿದು ಬಂದರು. ಕಾದಿದ್ದವರು ಅವರ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು, ಅವರ ಮಧುರ ಧ್ವನಿಗಾಗಿ ಹಾಗೂ ಅವರ ಭಾವೋನ್ಮತ್ತ ಸಂಗೀತಕ್ಕಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸಿದರು.”^೫

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ಸ್ವಾಮೀಜಿ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದರು. ಅವರು ಆ ಕಾಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಗೀತಗಾರರಾಗಿದ್ದ ಅಹಮದ್ ಖಾನ್ ಮತ್ತು ಬೇನಿ ಗುಪ್ತಾ ಅವರಿಂದ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ವಾದ್ಯ ಸಂಗೀತವನ್ನು

೫. Life of Swami Vivekananda by Eastern & Western Disciples, p.218.

ಸುವ್ಯಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ-ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರು. ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದರೂ, ಅವರು ಇತರ ಅನೇಕ ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನೂ ನುಡಿಸಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದರು. ಭಜನೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅವರು ವಿಶೇಷ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಬಂಗಾಳಿ, ಹಿಂದೀ, ಉರ್ದು, ಪರ್ಷಿಯನ್ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೊದಲಾದ ಭಾಷೆಗಳ ಕೆಲವೊಂದು ಸಂಗೀತ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಅವರು ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಸ್ನೇಹಿತರೊಬ್ಬರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಬಂಗಾಳಿ ಹಾಡುಗಳ ಗ್ರಂಥವೊಂದಕ್ಕೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಮುನ್ನುಡಿ ಬರೆದಿರುವ ಸ್ವಾಮೀಜಿ, ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರಹಾಗೂ ಶಾಂತ್ರಿಕತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣವಾದ ಮುನ್ನುಡಿ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕುರಿತ ಅವರ ಆಳವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಭಾಗಲೂರದ ಶ್ರೀ ಮನ್ಮಥನಾಥ ಚೌಧುರಿಯವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಘಟನೆ ಸ್ವಾಮೀಜಿಯವರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿದ್ದ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಸಂಗೀತಗಾರನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುತ್ತದೆ: “೧೮೯೦ರ ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳ ಒಂದು ಮುಂಜಾನೆ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ಸ್ವಾಮಿ ಅಖಂಡಾನಂದರೊಡನೆ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ನನ್ನ ಮನೆಗೆ ಬಂದರು. ಅವರು ಸಾಧಾರಣ ಸಾಧುಗಳಿರಬೇಕೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ ನಾನು ಅವರತ್ತ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ... ಒಂದು ಸಲ ಅವರು ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಒಂದು ರಾಗವನ್ನು ಉಲಿಯುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ನಾನು ಗಮನಿಸಿದೆ. ‘ನೀವು ಹಾಡಬಲ್ಲೀರಾ?’ ಎಂದು ಅವರನ್ನು ನಾನಾಗ ಕೇಳಿದೆ. ‘ಬಹಳ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾತ್ರ’ ಎಂದರವರು. ನಾವು ಬಹಳಷ್ಟು ಒತ್ತಾಯಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಅವರು ಹಾಡಿದರು. ಆಶ್ಚರ್ಯದ ವಿಷಯವೆಂದರೆ, ಕಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಸಂಗೀತದಲ್ಲೂ ಅವರದು ಅದ್ಭುತವಾದ ಸಾಧನೆ. ಮರುದಿನ ನಾನು ಅವರನ್ನು ಕೇಳಿದೆ, ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕೆಲವು ಮಂದಿ ಸಂಗೀತಜ್ಞರನ್ನು ಹಾಗೂ ಹಾಡುಗಾರರನ್ನು ಕರೆಸಲೇ ಎಂದು; ಅದಕ್ಕೆ ಅವರು ಸಮ್ಮತಿಸಿದರು. ನಾನು ಹಲವು ಮಂದಿ ಸಂಗೀತಗಾರರನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡೆ — ಅವರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಂದಿ ಉಸ್ತಾದ್‌ಗಳಾಗಿದ್ದರು, ಅಥವಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲಾವಿದರಾಗಿದ್ದರು. ಸಂಗೀತ ರಾತ್ರಿ ಒಂಬತ್ತು, ಹೆಚ್ಚಿದರೆ ಹತ್ತುಘಂಟೆಗೆ ಮುಗಿದೀತೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ ನಾನು ಅತಿಥಿಗಳಿಗೆ ರಾತ್ರಿಯ ಊಟಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾಮೀಜಿ ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಬೆಳಗಿನ ಜಾವ ಎರಡು ಅಥವಾ ಮೂರುಗಂಟೆಯವರೆಗೂ ಹಾಡಿದರು. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಅವರ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೊಂದು ಮುಳುಗಿ ಹೋದರೆಂದರೆ, ಅವರಿಗೆ ಹಸಿವು, ಬಾಯಾರಿಕೆಗಳು ಮರೆತುಹೋದವು. ಕಾಲದ ಪರಿವೆಯೇ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋಯಿತು. ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮ ಕುರ್ಚಿಯಿಂದ ಎಳಲಿಲ್ಲ; ಅವರಿಗೆ ಮನೆಗೆ ಮರಳುವ ಆಲೋಚನೆಯೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವಾಮೀಜಿಗೆ ಪಕ್ಕವಾದ್ಯ ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕೈಲಾಸ ಬಾಬು ಮಾತ್ರ ಕೊನೆಗೂ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರ ಬೆರಳುಗಳು ಬಿಗಿಯಾಗಿ, ಜೋಮು ಹಿಡಿದಿದ್ದವು. ಅಂಥಾ

ಅಸಾಧಾರಣ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ನಾನು ಬೇರೆ ಯಾರಲ್ಲೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ; ಮುಂದೆ ಕಾಣುವ ನಿರೀಕ್ಷೆಯೂ ನನಗಿಲ್ಲ. ಮರುದಿನ ಸಾಯಂಕಾಲದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ದಿನ ಬಂದಿದ್ದ ಅತಿಥಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಮತ್ತೆ ಬಂದು ಸೇರಿದರು — ಯಾವುದೇ ಆಮಂತ್ರಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ. ಪಕ್ಕವಾದ್ಯ ನುಡಿಸಿದವರೂ ಬಂದಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅಂದು ಸಾಯಂಕಾಲ ಸ್ವಾಮೀಜಿ ಹಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅಂದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ನಿರಾಸೆಯಾಯಿತು.”^೬

ಸಂಗೀತದ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ವಾಮೀಜಿಯವರ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವೇನೆಂಬುದನ್ನು ನೀಡದೆ ಹೋದರೆ ಈ ಲೇಖನ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗದು. ‘Addresses on Bhakti Yoga’ ದಲ್ಲಿ ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ, ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಸಂಗೀತವು ಅಪಾರ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂದು: “ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಸಂಗೀತವು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಅದ್ಭುತ ಪರಿಣಾಮ ಎಂಥದೆಂದರೆ, ಅದು ಒಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಏಕಾಗ್ರಗೊಳಿಸುವುದು. ಮಂದಬುದ್ಧಿಯ, ಅಜ್ಞರಾದ, ಕಳಹಂತದ, ಮೃಗಕಿಂತ ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲದ ಜನರೂ ಕೂಡ ಬೇರಾವ ಸಮಯದಲ್ಲೂ ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಏಕಮುಖವಾಗಿಸದಿದ್ದರೂ, ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕವಾದ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ತಲ್ಲಿನವಾಗುವುದು ಹಾಗೂ ಏಕಾಗ್ರಗೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮನಸ್ಸೂ ಕೂಡ ... ಸಂಗೀತದಿಂದ ತನ್ಮಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದು.”^೭

ಸ್ವಾಮೀಜಿ ಕ್ಯಾಲಿಫೋರ್ನಿಯಾದಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ ‘The Ramayana’ ಎಂಬ ಪ್ರವಚನದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ನೃತ್ಯಗಳು ಕೂಡ ಧರ್ಮವೇ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ: “ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಾಟಕವೆಂದರೆ ಅದೊಂದು ಪವಿತ್ರವಾದ ವಿಷಯ. ನಾಟಕ, ಸಂಗೀತಗಳನ್ನು ಧರ್ಮವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನ ಆತ್ಮವೆಲ್ಲ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ, ಅವನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಹೊಂದುವನು. ಅವನು ಇನ್ನೇನನ್ನೂ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಧ್ಯಾನ ಕರೆದೊಯ್ಯುವ ಗುರಿಯತ್ತಲೇ ಸಂಗೀತವು ಕರೆದೊಯ್ಯುವುದು” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.^೮

ಅಮೆರಿಕದ ಮಹಿಳೆಯೊಬ್ಬರಿಗೆ ಬರೆದ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮೀಜಿ, ಸಂಗೀತವು ಆರಾಧನೆಗೆ ಸಮಾನವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ: “ಸಂಗೀತವು ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ ಕಲೆ. ಅರಿಯಬಲ್ಲವರಿಗೆ ಅದೇ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ಪೂಜೆ.”^೯

ತಮ್ಮ ತರಗತಿಯ ಭಾಷಣವೊಂದರಲ್ಲಿ ಅವರು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಸಂಗೀತದ ರಹಸ್ಯವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ: “ಧ್ರುಪದ

೬. ಅಲ್ಲೇ, ಪು.೧೯೫-೬

೭. CW, Vol6, 9.7, 1948 Ed.

೮. ಅಲ್ಲೇ, ಪು. ೭೦

೯. ಅಲ್ಲೇ, ಸಂ.೫, ಪು.೯೫, ೫ನೇ ಮುದ್ರಣ, ೧೯೪೭.

ಧ್ರುಪದ್ ಸಂಗೀತ

ಹಾಗು ಖಯಾಲ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರವಿದೆ; ಆದರೆ ನಿಜವಾದ ಸಂಗೀತ ವಿರುವುದು ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ. ಕಾರಣ, ಅಲ್ಲಿ ಭಾವವಿದೆ. ಭಾವವೇ ಎಲ್ಲದರ ಜೀವ, ಎಲ್ಲದರ ರಹಸ್ಯ. ಧ್ರುಪದ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಂಗೀತದ ಮೂಲಕ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿಸಿದಾಗ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಸಂಗೀತದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುವುದು.”^{೧೦}

ಇನ್ನೂ ತರಬೇತಿ ಹೊಂದಿರದ ಭಾರತೀಯ ಕಿವಿಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಗೀತವು ‘ನರಿಗಳು ಊಳಿಡುವಂತೆ’ ಕೇಳಬಹುದು! ಪಶ್ಚಿಮ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮೊದಲು ಸ್ವಾಮೀಜಿಯವರಿಗೂ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಗೀತ ವನ್ನು ಕೇಳತೊಡಗಿದರು, ಹಾಗೂ ಅದನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ, ಅವರು ಅದನ್ನು ಬಹಳ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡರಲ್ಲದೆ, ಅಲ್ಲಿನ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ಶ್ರುತಿಬದ್ಧತೆಗೆ ವಿಶೇಷ ವಾಗಿ ಮಾರು ಹೋದರು. ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಭಾರ ತೀಯ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಈ ಮೇಲಿನ ಗುಣಗಳು ಕಡಿಮೆ.

ಧ್ರುಪದ್ ಅಥವಾ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಿಜವಾದ ಭಾರ ತೀಯ ಸಂಗೀತವಿರುವುದು ಎಂಬುದು ಸ್ವಾಮೀಜಿಯವರ ಖಚಿತ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಅವುಗಳು ಇಸ್ಲಾಂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವ ವುಂಟಾಗುವ ಮುನ್ನ ಬೆಳೆವಣಿಗೆ ಹೊಂದುತ್ತ, ಸ್ಥಿರವಾದ ನೆಲೆ ಯಲ್ಲಿ ಪರಿಷ್ಕರಣೆ ಹೊಂದುತ್ತ ಉನ್ನತಿಗೇರುತ್ತಿದ್ದವು; ಆದರೆ ಹೊಸ ಪ್ರಭಾವ ಅದನ್ನು ಹಾಳುಗಡೆವಿತ್ತು. ಸ್ವಾಮೀಜಿ ಆಗಾಗ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಅಲ್ಲೇ, ಸಂ. ೫, ಪು. ೨೭೭-೯೭)

ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ಒಬ್ಬರು ಕವಿಯೂ ಹೌದು. ಅವರು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸ್ತೋತ್ರ ಗಳನ್ನೂ, ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಹಾಡುಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿ ದ್ದಾರೆ. ಶಿವನ ಮೇಲೆ ಅವರು ರಚಿಸಿದ ‘ನಿಖಿಲ- ಭುವನ-ಜನ್ಮ’ ಎಂಬ ರಚನೆ, ಜಗನ್ಮಾತೆಯ ಮೇಲೆ ರಚಿಸಿದ ‘ಕಾ ತ್ವಂ ಶಿವೇ ಶುಭಕರೇ’ ಎಂಬ ರಚನೆ, ಹಾಗೂ ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣರ ಮೇಲೆ

೧೦. ಅಲ್ಲೇ, ಸಂ. ೭, ಪು. ೩೯೫, ೩ನೇ ಮುದ್ರಣ, ೧೯೪೭.

ರಚಿಸಿದ ‘ಆಚಂಡಾಲಾಪ್ರತಿಹತರಯೋ’ ಎಂಬ ಕೃತಿ - ಇವು ಸಾಹಿತ್ಯ ತತ್ತ್ವ ಹಾಗೂ ಭಕ್ತಿಗಳ ಅಪೂರ್ವ ಸಂಗಮವಾಗಿದೆ. ‘ಓಂ ಹ್ರೀಂ ಋತಂ’ ಎಂಬ ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣರನ್ನು ಕುರಿತ ರಚನೆ ಅವರ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ತೋತ್ರ. ಇದನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮಹಾಸಂಘದ ಎಲ್ಲ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲೂ ಸಾಯಂಕಾಲದ ಆರತಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಸ್ವಾಮೀಜಿಯವರ ಬಂಗಾಳಿ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾದುದು ಅವರ ‘ಖಂಡನ ಭವ-ಬಂಧನ’ ಎಂದು ಆರಂಭ ವಾಗುವ ರಚನೆ. ಇದನ್ನು ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮಹಾಸಂಘದ ಆಶ್ರಮ ಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಂಧ್ಯಾರತಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ರಚನೆಯ ನಾದಗಾಂಭೀರ್ಯವು ಅತ್ಯಂತ ಗಮನಾರ್ಹ. ಸಾಮಾಹಿಕ ಗಾಯನಕ್ಕೆ ಅದು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ತವಾದುದು. ಬೃಹತ್ತಾದ ಜನ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಖೋಲ್, ಮೃದಂಗ, ಕರತಾಳಗಳೇ ಮೊದ ಲಾದ ಪಕ್ಕವಾದ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಅದನ್ನು ಹಾಡುವಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಆತ್ಮೋದ್ದೀಪನವೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕವೂ ಆಗುವ ಪರಿಣಾಮ ಅದ್ಭುತ! ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ರಚಿಸಿದ ‘ಏಕ ರೂಪ ಅರೂಪ’ ಎಂಬ ರಚನೆ, ಶಿವನನ್ನು ಕುರಿತ ಇನ್ನೂ ಎರಡು ರಚನೆಗಳು - ‘ತಾಘೈಯಾ ತಾಘೈಯಾ’ ಹಾಗೂ ‘ಹರ ಹರ ಭೂತನಾಥ’ ಇವುಗಳೂ ಅತ್ಯಂತ ಮಧುರ ನಾದದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಪರಿಪೂರ್ಣ ಲಯಬದ್ಧವಾದ ರಚನೆಗಳು. ಹೀಗೆ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ವಿದ್ವಾಂಸರೂ, ಭಾಷಣಕಾರರೂ, ಉತ್ತಮ ಲೇಖಕರೂ ಆಗಿ ದ್ದಂತೆಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಂಗೀತಗಾರರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ✽

ಭೈರವಿ ಕೆಂಪೇಗೌಡರು ಮತ್ತು ಸ್ವಾಮೀಜಿ

“ಶ್ರೀ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ಪರಿವ್ರಾಜಕರಾಗಿ ದೇಶಾಟನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಶ್ರೀ ಕೆಂಪೇಗೌಡರು ಹಲ ವಾರು ತಿಂಗಳು ಶ್ರೀ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಗಿರಿಕಂದರಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಯನಮಾಡಿ ಶ್ರೀ ಸ್ವಾಮಿ ಗಳನ್ನು ತಲ್ಲೀನರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಶ್ರೀ ಗೌಡ ರಿಂದಲೇ ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಶ್ರೀ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಶ್ರೀ ಗೌಡರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರೀತರಾಗಿ, ತಾವು ಹೊದೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾವಿ ನಿಲುಕುಂಟೊಂದನ್ನು ಶ್ರೀ ಗೌಡರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು ಅವರು ಪ್ರಾಣದಂತೆ ತಮ್ಮ ಬಳಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿ ದ್ದದ್ದನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿದ್ದೇನೆ.”

-ಶ್ರೀ ಎಚ್.ಕೆ.ವೀರಣ್ಣಗೌಡರು

(‘ಡಿ.ವಿ.ಜಿ. ಅವರ ‘ಕಲೋಪಾಸಕರು’, ಪು. ೧೭೭, ಕಾವ್ಯಾಲಯ ಪ್ರಕಾಶನ, ಮೈಸೂರು, ೧೯೬೯ರ ಮುದ್ರಣ)